

MUUTTOLIIKESYMPOSIUM 1980

Siirtolaisuusinstituutti järjesti vuonna 1975 ensimmäisen maassamuuttoa käsittelevän symposiumin. Tilaisuuden tarkoituksena oli tarkastella muuttoliikettä kokonaisuudessaan, mutta erityisesti huomio kohdistettiin muuttavaan ihmiseen yksilönä. Symposiumin teemojen kysymyssarja oli laaja - ulottuen historian ja Euroopan näkökulmista aluepolitiikan ja sijainninhjauksen kautta muuttajan muotokuvaan hahmotteluun, hänen motiivinsa, valintojensa ja sopeutumisen pohdintaan. Symposiumin esitelmät ja keskustelut julkaistiin Siirtolaisuusinstituutin suomenkielisessä sarjassa Siirtolaisuustutkimuksia A 4.

Marraskuun 19. - 21. päivinä 1980 pidetyssä Muuttoliikesymposiumissa, siis järjestyksessä toisessa, tarkastelun kohteena olivat maassamuutossa vuoden 1975 jälkeen ilmenneet uudet piirteet ja niihin liittyneet seurausilmiöt. Teemoina olivat muuttoliikkeen uudet suunnat, aluerakenne ja yksilö, ympäristön laatu, maassamuutto ja yksilö sekä maassamuuton ohjaus ja yksilö. Lisäksi pyrittiin tarkastelemaan missä määrin edeltäneen symposiumin esille tuomat asiat ovat toteutuneet sekä kartoittamaan tämän betkistä tutkimustarvetta.

Muuttoliikesymposium 1980:n esitelmät ja keskustelut julkaistaan instituutin sarjassa vuoden 1981 aikana.

Molemmat symposiumit on järjestetty Turussa.

MASSAMUUTON TARKASTELU YLEISALUSTUKSISSA JA PUHEENVUOROISSA

Muuttoliikkeen uudet suunnat

Maamme muuttoliike on 1970-luvun puoli-

välistä lähtien saanut uusia piirteitä. Kunnasta toiseen tapahtuneet muutot ovat selvästi vähentyneet. Niinpä kun vuonna 1974 tapahtui 276 000 kunnasta toiseen muuttoa, niin vuonna 1979 niitä oli enää 190 000. Kuntien välinen muuttoliike on enenevässä määrin tapahtunut kaupunkien välisenä muuttona.

Kunnasta toiseen muuton vähetessä on sen sijaan kuntien sisäinen muutto pysynyt voimakkaana. Sisäinen muutto eroaa kuitenkin kuntien välisestä muuttoliikkeestä siten, että siihen liittyy useimmiten vain asunnon tai asuinympäristön vaihto ilman työpaikan vaihtoa. Suomalaisen yhteiskunnan muuttoliikkeille on ollut tunnusomaista hallitsemattomuus. Tämä on tuottanut vaikeuksia sekä valtakunnan, kunnan ja yksilön tasolla. Vaikka ikäluokat pienenevät ja absoluuttinen muuttomäärä todennäköisesti alenee, ei suhteellinen muuttoalttius kuitenkaan eri ikäluokissa ilmeisesti vähene. Tulevaisuuden muuttoliikkeiden toteamiseksi ja ennakoimiseksi nykyistä paremmin olisi pyrittävä kehittämään muuttoliikkeitä koskevaa tilastointia nyky-yhteiskunnan vaatimuksia vastaavaksi ja pyrittävä hyödyntämään tutkimustulokset ennen kaikkea suunnittelun ja päätöksenteon tasolla.

Muuttoliikkeiden ohjailussa ja muutosta aiheutuvien haittojen lieventämisessä on aluepolitiikalla keskeinen merkitys. Aluepolitiikka ei kuitenkaan saa olla mielivaltaista tuen jakamista; suorien tukien verkostoa monimutkaistamalla vahvistetaan vain byrokratiaa ja heikennetään markkinamekanismien toimivuutta. Samalla helposti lisätään yhteiskunnan voimavarojen kohdentumisen tehotomuutta.

Muuttoliikesymposium 1980 oli tarkoitettu puheenvuoroksi muuttoliiketutkimukselle, suunnittelijoille ja päätöksentekijöille. Symposium rakentui yleisalustuksille, joita kuultiin 20 ja ryhmätyöskentelyyn, joka tapahtui 11 ryhmässä. Osanottajia symposiumissa oli runsaasti, yhteensä 180. (Kuva: Jouni Korkiasaari)

Aluerakenne ja yksilö

Teeman puitteissa alustajat pohtivat, miten yksilö tulisi ottaa huomioon ensinnäkin aluerakenteen suunnittelussa ja toisaalta erilaisissa alueellisissa toiminnoissa.

Aluerakenteen suunnittelussa olisi yksilö asetettava keskeisemmälle tilalle. Tämän vaatimuksen merkittävyyttä lisää sekin, että kunnan sisäisen muuton kasvaessa aluerakenteeseen liittyvä suunnittelu kohdistuu tulevaisuudessa yhä suppeammille alueille. Yksilöllisyyden korostus merkitsee samalla keskiarvoajattelusta luopumista, jolloin keskitettyyn aluerakenteeseen liittyvä suunnittelu osin on epäonnistunut. Samalla päätäntävalta olisi tässä suhteessa saatava mahdollisimman alas.

Muuttoliike irroittaa ihmisiä juuriltaan ja näin kulttuuritoiminnot vaikeutuvat. Kult-

tuurihan edellyttää sosiaalista vuorovaikutusta, joka muuttoliikkeen myötä vähenee sekä muuttovoitto- että muuttotappioalueilla. Erilaisten alueellisten elvyttämistoimintojen ohella (kylätoiminta, yhdyskuntatyö) tärkeäksi todettiin tuleva kulttuuritoimintalaki. Tällöin kuitenkin on huolehdittava siitä, että kuntiin tulevat kulttuurisihteerit lisäävät kuntalaisten (ja siten myös muuttaneiden) aktiivisuutta eivätkä lokeroidu pelkiksi kasvottomiksi byrokraateiksi.

Terveyspalvelujen huono saavutettavuus on harvoin primäärinen muuttosyy. Tosin näiden palvelujen merkitys voi korostua lopullista muuttopäätöstä tehtäessä. Tulopaikkakunnan terveyspalveluista muuttajat tietävät yleensä etukäteen vähän. Kuitenkin esim. vanhuksille informaation levittäminen tässä suhteessa olisi tärkeää.

Vaikka kansanterveyslain myötä perusterveydenhuollon tilanne onkin alueellisesti sel-

västi tasapainottunut, on muuttoliikkeen ansiosta vielä alueita, joiden kohdalla tilanne vaatii pikaisia toimenpiteitä. Tällöin muuttotappioalueista erityisesti saaristo ja muuttovoittoalueista Etelä-Suomen suurkaupunkien lähiöt vaatisivat lisäjärjestelyjä.

Ympäristön laatu, maassamuutto ja yksilö

Turvallisen asuinympäristön määrittäminen todettiin vaikeaksi, osin mahdottomaksi tehtäväksi. Selvä ero on tehtävä kuitenkin asuinympäristön suojelun ja toisaalta ympäristön suojelun välillä. Terveellinen asuinympäristö on eräs keskeisimmistä tekijöistä maassamuuton arvoihin liittyvänä tekijänä.

Arvot ovat aina liittyneet maassamuuttoon. Sodanjälkeiselle kehitykselle on ollut tunnusomaista, että arvot ovat muuttuneet yhteisöpainotteisista yksilöpainotteisiin. Aikaisemmin valtakunnan tasolla esim. maanviljelyn merkitystä ei arvostettu ('pellot pakettiin') ja tämä oli osaltaan vaikuttamassa 1960-luvun suureen muuttoliikkeeseen. Nyt taas yksilötasolla korostuvat elämisen laatuun liittyvät arvostukset. Tällöin muuttoliike suuntautuu joko suurten keskusten ympäristöön (luontoon liittyvät arvostukset) tai kaupunkikeskuksiin (palveluja korostavat arvostukset). Koska arvot muuttuvat yksilöpainotteisimmiksi, on yhdyskuntasuunnittelussa muuttaja otettava huomioon paremmin. Tällöin suunnittelija/päätätijä ei saa tehdä ratkaisuja itse perheenpään muuttosyyntä mukaan, vaan on pyrittävä arvioimaan myös perheen muiden jäsenten vaikutus. Muut jäsenet ovat usein varsinaisia pakkomuuttajia ja siten sopeutusprosessissa todellinen marginaaliryhmä.

Maassamuuton ohjaus ja yksilö

Perhepolitiikka liittyy muuttoliikkeeseen läheisesti, muodostavathan parhaassa työ- ja perheen perustamisfäässä olevat valtaosan muuttajista. Vaikka työhön ja asuntoon liittyvät syyt ovat tärkeimmät, on myös perhe-

poliittisilla eduilla (esim. huokealla työsuhteasunnolla) yhteyksiä muuttoliikkeen syy-mekanismeihin.

Perhepolitiikan kehityksen yhtenä perustavoitteena on pidettävä lasten kehitysympäristön laadullista parantamista. Tällöin ei päätätijä saa kehittämistyössä tuijottaa liian ahtaasti vain määrällisiin tavoitteisiin.

Asuntopolitiikka on muuttoliikkeen yhteydessä kytkettävä aluepolitiikkaan ja työvoimapolitiikkaan (aluepoliittiset tavoitteet on taas toteutettava elinkeino- ja työvoimapolitiittisin keinoin). Päätöksentekijöiden olisi pyrittävä voimakkaasti tukemaan niitä tuloksia, joita em. toiminnolla saadaan syntymään. Tällöin muuttoliike olisi monilta osin hallittua ja ilmenisi yksilötasolla onnistuneina muuttoina.

Työvoimapolitiikan mukaan työvoiman alueellisen liikkuvuuden ohjaamisessa on otettava huomioon, että talousalueiden sisäisessä lähiliikkuvuudessa työvoiman siirtymistä heikoilta aloilta tuottavammille olisi edistettävä. Työvoimapolitiittisin keinoin olisi huolehdittava siitä, että vältetään sosiaalisille riskeille alttiiden yksilöiden ja perheiden ohjaamista seuduille, joilla erilaiset epäkohdat saattavat vaarantaa muuten onnistunutta muuttoprosessia.

Aluepoliittisessa puheenvuorossa todettiin mm., että yritystoimintaan kohdistunut tuki on ollut maassamme kansainvälisesti katsoen vähäistä. Yritystukea tehostamalla voi päätätijä hillitä kehitysalueiden lähtömuuttoa. Jälkeenjääneiden alueiden kehitystä voidaan edistää myös siten, että eri sektoreiden viranomaisten olisi otettava toimissaan ja suunnitelmissaan paremmin huomioon aluepoliittiset lähtökohdat.

Pääomien alueellista ohjautumista tarkastelevassa esitelmässä todettiin, että yksityiset rahalaitokset eivät syrji eivätkä ole syrjineet kehitysalueita luototustoiminnassaan; luoton

myöntämisen perusteet ovat joka puolella maata samat. Yritysluotoissa rahoittajien - myös Keran - tärkeimpänä kriteerinä on kannattavuus. Lähtökohtana on oltava, että yritystoiminnan tulee olla liiketaloudellisesti kestäväällä pohjalla siitä riippumatta, missä yritys sijaitsee.

MAASSAMUUTON SYVENTÄVÄÄ TARKASTELUA RYHMÄTÖISSÄ

Yksilö ja muuttoliikkeen ohjaus

Aihepiirin alustuksissa tarkasteltiin muuttoon liittyvien *yksilöllisten, sosiaalisten ja mielenterveydellisten* tekijöiden huomioon ottamista maassamuuton ohjauksessa.

Kehitysalueiden - erityisesti Lapin - näkökulmasta katsottuna on maassamuuton ohjaus ollut yleensä heikkoa, sattumanvaraista ja erilaisista niin sisäisistä kuin ulkoisistakin, taloudellisista ja poliittisista konjunktoureista riippuvaista.

Maassamuuton ohjaus on palvellut eräitä elinkeinoelämän ja yhteiskunnan toimintalohkoja. Tämä ohjailu on voimakkaimmin koskettanut kehitysalueiden ja syrjäisten seutujen ihmisiä. Näin siitä huolimatta, että yhteiskunta ja sen toimintalohkot ovat toisistaan riippuvaisia, joten toimintojen suunnittelun ja ohjailun pitäisi olla eri lohkot kattavaa ja kokonaisvaltaista. Työllisyys-, koulutus-, asunto- ja terveyspolitiikka eivät ole olleet riittävästi synkronoituja muuttoliikkeen laajuuteen ja laatuun nähden. Myös kulttuuripolitiikan toteuttaminen on ollut erittäin pragmaattista. Näistä syistä ovat monet maassamuuttajat jääneet hyvinvointia ja viihtyvyyttä lisäävien ja ylläpitävien yhteiskunnan palvelujen suhteen luvattoman heikkoon asemaan.

Ilmeisen virheellistä on ollut pitää päätöksenteossa väestön liikkuvuutta tavoiteltavana, jopa yhteiskunnan tuen ansaitsevana toimintona. Kun muuttajia vastaanottavat alueet eivät ole riittävässä määrin varautuneet

ottamaan muuttajia vastaan, on seurauksena ollut disorganisaatiota, perheiden hajoamista, alkoholin väärinkäyttöä, rikollisuuden lisääntymistä, viihtymättömyyttä ja vieraantumista.

Asuin- ja työmiljöön suunnittelussa ja mitoituksessa perheen ja yksilöiden tarpeiden mukaisiksi tarvitaan nykyistä voimakkaampaa yhdyskuntatyötä. Sekä työympäristön että asuinympäristön suunnittelussa on päättäjän otettava huomioon vapaa-ajan ja luonnonläheisten elämäntapojen arvostuksen lisääntyminen muuttajien ajatusmaailmassa.

Liiallisen muuttoliikkeen hillitseminen ja hallitsemattoman muuttoliikkeen suunnitelmalliseen ohjailuun saaminen ovat lähiajan tärkeitä tehtäviä. Maan rajojen yli suoritettava "työmatkailu" on aiheellista kehittää, koska tällaisella toiminnalla voidaan vähentää enemmän tai vähemmän pysyvää maassamuuttoa ja maastamuuttoa. Samalla tarjoutuu kehitysalueiden työvoimalle mielekkäitä ja suurelta osin kehitysalueiden hyväksi koituvia työtilaisuuksia.

Muuttamista sinänsä ei voida pitää suoranaisesti mielenterveysongelmien aiheuttajana. Muutto merkitsee ratkaisevasti eri asiaa erilaisille ja erilaisissa oloissa eläville ihmisille. Vaikeissa elämänoloissa muutto voi olla psyykkisesti raskauttava käännekohta, koska se muuttaa myös elämäntilannetta vielä vaikeammaksi. Epäedullisissa oloissa muuttaminen voi luoda olosuhteet myös häiriöiden kehittymiselle.

On siis ilmeistä, että muuton onnistumisen ja epäonnistumisen edellytyksillä on taipumus kasautua. Pakkomuuttotilanteeseen joutuvat useimmiten vaikeimmissa taloudellisissa, sosiaalisissa ja ehkä henkisissäkin olosuhteissa elävät. Heillä ovat siten sekä lähtötilanne että voimavarat niukat. Myöskään tuloalueen tarjoama elämäntilanne esimerkiksi työn laadun, asumisen tai sosiaalisen aseman kannalta ei useinkaan tue sopeutumista.

Samankin muuttajaperheen jäsenet saattavat olla psyykkisesti ja elämäntilanteeltaan täysin eri asemassa. Muuttajien riskiryhmiksi onkin todettu juuri lapset ja vanhukset.

Muutto aiheuttaa jokaiselle muuttajalle henkisiä ja sosiaalisia selviytymisvaatimuksia. Muuttajat ovat siten ryhmä, jonka huomioinnin ja psykososiaalisen tuen tarve tulisi havaita.

Muuttoliikkeen taustaa ja uusia piirteitä

Alustuksissa tarkasteltiin muuttoliikkeen syitä, kaupunkiseudun muuttoliikkeen uusia piirteitä, tuottavuuden kehityksen ja maassamuuton välisiä yhteyksiä sekä maaseutukylien ongelmia. Lisäksi pohdittiin maassamuuton ja siirtolaisuuden vaihtoehtoisuutta.

Koska muuttoliike on alueellisen kehityksen keskeinen välittäjä, on muuttoliikettä tarkasteltava lähinnä alueellisen kehityksen osana. Muuttoliikkeen syiden muuttuminen on pyrittävä liittämään yhteiskunnan muuhun kehitykseen tarkastelemalla alueellisen kehityksen eri jaksoja ja muuttoliikkeen luonteen muuttumista siirryttäessä aluekehityksen vaiheesta toiseen.

Viime vuosikymmenien väestökehityksen tunnusomaisia piirteitä ovat olleet syntyvyyden voimakas lasku ja muuttoliikkeen aiheuttamat muutokset väestön alueellisessa jakautumisessa. Näistä kahdesta tekijästä on muuttoliike näkyvämmän vaikuttanut yhteiskuntaan. Taloudellisen kasvun mukanaan tuoma elinkeinorakenteen muutos on autioittanut maaseutua ja tuonut ihmiset teollisuus- ja palveluelinkeinoihin. Muuton suunta on ollut selvä: ensinnäkin kaupungit sekä suurimmat teollisuuskeskukset ovat saaneet muuttovoittoa ja koko maan tasolla muutto on suuntautunut Etelä-Suomeen ja erityisesti pääkaupunkiseudulle. 1970-luvun alkupuolella on muuton suunnassa tapahtunut selvä muutos kaupunkien välisen muuttoliikkeen voimistuksessa. Tällä hetkellä se on yli kolmasosa maassamuutoista.

Muuttoliikkeen mukanaan tuomat ongelmat liittyivät hyvin usein pääkaupunkiseutuun, joka Suomen mittapuun mukaan väestöllisenä ruuhka-alueena ansaitsi aivan oman tarkastelunsa. Pääkaupunkiseudun osalta tarkasteltiin muuttoliikkeen määrää ja suuntautumista tulo- ja lähtöalueittain 1970-luvulla sekä muuttajien ominaisuuksia ja muuttosyitä lähinnä pääkaupunkiseudun yhteistyövaltuuskunnan vuonna 1978 julkaiseman muuttoliiketutkimuksen tuloksia analysoiden.

Maaseutukylillä on maaseudun kehityksessä ollut merkittävä asema. Kylät ovat tarjonneet alueelliset puitteet nimenomaan yhteistoiminnan harjoittamiseen ja samalla ne ovat toimineet myös sosiaalisen elämän organisaatioyksikköinä. Erityisesti yhdistystoiminta oli organisoitunut kylittäin. Tällä on ollut keskeinen asema uudenaikaistumisen ja kulttuurin levittämisessä. Peruspalvelujen - kauppa, posti ja koulu - tarjoajana kylällä on suuri merkitys ja näiden palvelujen perustaminen ja säilyttäminen on usein lisännyt kyläläisten omaaloitteisuutta ja yhteenkuuluvuutta.

Kylien merkitys on ajanollen vähentynyt ja kunnallishallinto on korvannut kylähallinnon ja useimmat tehtävät ovat sijoittuneet kunnan keskustaani. Voimakkaasti edistyvä taloudellinen kasvu tuki mielikuvaa kaupungeista uudenaikaisena, tulevaisuuden asuintyyppinä ja maaseutu nähtiin puolestaan väistyvänä, alkeellisena ja vanhanaikaisena.

Vaikka viime vuosina onkin kaupunkien väkiluku kasvanut vähemmän kuin ennen ja maaseudun väkiluvun väheneminen on pysähtynyt, jatkuu alueellinen rakennemuutos edelleen kansainvälisesti katsoen voimakkaana. Keskittymistä tapahtuu kaikilla alueta-soilla ja vain keskuksien lähellä sijaitseva maaseutu saa muuttovoittoa.

Maaseutu ei ole homogeeninen, vaan erityyppisillä kylillä on erilaiset kehitysmahdollisuudet. Kylien kehitys riippuu suuresti niiden asukasluvusta, maantieteellisestä ja liikenteellisestä sijainnista sekä asutustyyppistä.

Maaseutukylien kehitysnäkymät ovat melko myönteiset. Perusteiksi tälle käsitykselle voidaan esittää useita seikkoja. Maaseudun asukkaat ovat heränneet, josta eräänä merkinä voidaan mainita elpynyt kylätoiminta. Viranomaisten ja poliitikkojen asenteet ovat muuttuneet huomattavasti myönteisimmiksi kuin ennen. Toisaalta maaseudun merkitys koko kansakunnan kannalta on kasvanut. Maaseudun energialähteet ovat nousseet energiakriisin myötä arvoonsa ja niiden hyödyntämisen on arvioitu tuovan lisää jopa 25 000 työpaikkaa. Myös elintarvikehuollon kannalta on maaseudun arvo kohoamassa. Tungostuminen ja ympäristön haitat ovat suunnanneet huomiota pois kaupungeista. Unohtaa ei sovi myöskään arvostusten muutoksia. Maaseutu elinympäristönä on noussut uuteen arvoon ja tämä kehitys on vasta alussa.

Muuttoliikkeeseen vaikuttaminen

Alustuksissa tarkasteltiin aluerakennetta ja sen kehittämistä sekä yhteiskuntapoliittisia tavoitteita maassamuuton ohjauksessa.

Keskusluokitus ei sovellu suunnittelun välineeksi, vaan ainoastaan nykytilan kuvaamiseen. Seutukaavoituksen piirissä nykyisin sovellettava keskusluokitus on liian kaavamainen. Se ei anna riittävästi tilaa elävälle elämälle. Tällöin palveluvarustus ei välttämättä vastaa palvelutarpeita.

Eri yhteyksissä on todettu, että erityisesti aluepolitiikalla tulisi voida vaikuttaa aluerakenteeseen. Aluepolitiikka nähtiin ensi sijassa kehittyneisyserojen tasoittamiseen pyrkivänä politiikkana. Sen sijaan jokaisella hallinnon alalla tulisi alueellinen aspekti pyrkiä ja pystyä ottamaan nykyistä paremmille esille. Tämä on mahdollista vain, mikäli hallinnon aloilla on käytettävissä riittävän yksityiskohtainen aluekohtainen informaatio ja toisaalta selkeät käsitykset siitä, kuinka aluerakennetta kokonaisuudessaan tulisi pyrkiä kehittämään. Tämän todettiin olevan erityisen haaste seutukaavaliitoille ja kunnille.

Aluerakenteen kehittämiseksi olisi pienaluekohtainen tarkastelu välttämätöntä myöskin seutukaavatasolla. Edelleen tilastotuotannossa olisi pienaluekohtaisten tietojen saamiseen kiinnitettävä enemmän huomiota.

Valtakunnan suunnittelussa ei ole päästy yhtenäiseen suunnitteluun, vaan valtakunnan tason suunnittelu jakautuu useiksi hajanaisiksi suunnitteluyksiköiksi. Näin siitä huolimatta, että jo 1950-luvulla määriteltiin selkeästi valtakunnansuunnittelun ja aluepolitiikan päämäärät.

Koko valtakuntaa koskevaan suunnitteluun ja aluepolitiikkaan pyrittäessä on välttämätöntä, että valtakunnan toimintojen sijoittelu ja myös kehittyneisyserojen kaventamistavoitteet tapahtuvat koko valtakunnan kehittämistavoitteita vasten. Tällöin keskeisiksi muodostuvat kehittämistoimenpiteiden keinojen valinta ja toimenpiteiden suuntaaminen.

Nykyisten vyöhyke- ja suoran yritystukijärjestelmän sijasta tulisi siirtyä aluerakenteen kehittämissuunnitelmaan. Järjestelmässä keskeisiksi suuntautumiskriteereiksi muodostuisivat toisaalta aluerakenteen kehittämistavoitteet, toisaalta eriaikaiset kehittyneisyysluokitukset. Toiminnan keskushakuisuudesta riippuen tekijöitä on painotettavissa joko aluerakenteen tai kehittyneisyserojen suuntaan, samoin valtakunnan eri osissa on painotuksia vaihdeltavissa.

Muuttoliikkeen ohjauksen yhteiskuntapoliittisten tavoitteiden osalta todettiin, ettei näitä tavoitteita ole kovin tarkasti määritelty missään. On kylläkin olemassa tiettyjä enemmän tai vähemmän hyväksytyjä tavoitteita, kuten tungostumiseen johtavan väestönkaantumisen estäminen sekä vastaavasti laajojen alueiden autoitumisen estäminen. Muuttoliikkeen ohjauksen yhteiskuntapoliittiset tavoitteet ovat samalla aluepolitiikan tavoitteita. Aluepoliittisten tavoiteasettelun kautta on nähtävissä pyrkimyksiä, jotka kaikki saattavat olla sinänsä hyviä, mutta keskenään

usein ristiriitaisia. Tällaisia vastakkainasetteluja ovat mm. kasvu vai hyvinvointi, ihmisten vai työpaikkojen siirtäminen, alueen vai koko kansantalouden kehittäminen.

Meillä ei ole tietoisesti korostettu näitä vaihtoehtoja. Tasaisuus- ja hyvinvointinäkökohdat ovat saaneet entistä enemmän sijaa eri yhteyksissä, mutta käytännön ratkaisuissa se ei aina ole näkynyt.

Erityisryhmät muuttoliikkeessä

Alustuksissa tarkasteltiin lasten, vanhusten ja ruotsinkielisen väestön asemaa maassamuutossa sekä väestöpolitiikan uusia keinoja.

Lapsen asema muuttoliikkeessä on alisteinen. Muuttoa harkitaan aikuisen näkökulmasta ja kiinnitetään huomiota taloudellisiin tai muihin ulkoisiin seikkoihin.

Lapsi kokee muuton sekä suoranaisesti itsensä kautta että muiden ihmisten välityksellä, joista hän on riippuvainen. Lapsen ja hänen läheistensä välisiin suhteisiin vaikuttavat lisäksi yhteiskunnassa vallitsevat olosuhteet, myös muut kuin muuttoliike. Tämänkaltaisten monimutkaisten vuorovaikutusten verkostossa ei yleensä voida löytää yksinkertaisia, suoraviivaisia syy-seuraustapahtumia. Maassamuutto on yksi monista lapsen elämään vaikuttavista olosuhteista. Tämän vuoksi on olemassa hyvin vähän tietoa siitä, miten muutto vaikuttaa lapsen psyykkiseen kehitykseen. Keskeiseksi vaikuttavaksi tekijäksi kohoaa ilmeisesti perheen muuttamisen lähtötilanne sekä se, kuinka suuri elämän- ja elinolosuhteiden muutos muuton yhteydessä tapahtuu. Myös lapsen ikää perheen muuttaessa on pidettävä tärkeänä tekijänä.

Vanhusten osuus muuttaneista on ollut pieni. Vuonna 1978 muuttaneista oli yli 65-vuotiaita 2,5 %. Myös vanhusten muuttoalttius on ollut varsin vähäistä. Tämä vanhusten vähäinen siirtyminen on ilmeisesti valtaosaltaan muuttoa sopivaan vanhuuden päivien viettopaikkaan. Muutto suuntautuu pääasial-

lisesti maaseudulta kaupunkeihin ja kaupungista toiseen. Vanhusten ja muiden eläkeläisten muuton arveltiin lisääntyvän tulevaisuudessa ja se vaatii tutkimista.

Muuttoliike on keskeinen kysymys suomenruotsalaisille. Suurin uhka suomenruotsalaiselle vähemmistölle on siirtolaisuus ja maassamuutto ja niiden seurauksivaikutukset. Toiseksi suurin uhka on suomalaistuminen, sillä laaja suomenkielisten muutto ruotsinkielisille alueille on aiheuttanut monia ongelmia. Suomenruotsalaisten muuttoliike on suuntautunut lähinnä Ruotsiin. Suomen kielten taito on ollut heikko, eivätkä suomenkieliset miljööt ole houkuttelleet. Ruotsinkielisten muutto omassa maassa on ollut suhteellisen pientä. Myöskään muuttoalttius ei ole ollut yhtä suurta kuin suomenkielisisillä.

Muuttoliike ja aineellinen ympäristö

Ryhmäalustuksissa käsiteltiin *alueeseen liittyviä häiriötekijöitä ja niiden poistamista sekä tervettä elinympäristöä ja sen ehtoja*. Yhteiskunnan rajun rakennemuutoksen myötä esiintyy suuria eroja alueiden välisessä tuotantorakenteessa. Myös hallinnollisten ja toiminnallisten alueiden sisällä esiintyy eriytymistä ja ongelmia, joille alueellinen erilaistuminen muodostaa taustan.

Nämä alueiden sisäiset kysymykset ovat jääneet paljolti syrjään. Ongelmat eivät heijastu välittömästi kansantaloutta kuvaavissa osoittimissa. Ne ovat näkyneet lähinnä alueilla ja siellä elävien ihmisten toiminnoissa vapaa-aikana. Koska nämä luvut eivät suoraan heijasta tuotantolukujen laskua, ne on voitu sivuuttaa. Fyysisten perustarpeiden tultua pääpiirteissään turvatuksi on näiden ongelmien katsova olevan kehityksen välttämätön hinta.

Terveellisen elinympäristön todettiin olevan ihmisen oman terveyden suojelua, esteettisten arvojen vaalimista sekä tautien ja vammojen ehkäisyä kontrolloimalla ympäristötekijöitä sekä pyrkimällä minimoimaan mahdol-

Ministeri Eino Uusitalo toi symposiumille valtiovallan tervehdyksen, jossa hän korosti siirtolaisuuden ja maassamuuton tutkimusta. Kuva Turun kaupungin vastaanotolta, oik. kaupungin valtuuston puheenjohtaja Heikki Löyttyniemi, arkkitehti Raimo Narjus, ministeri Eino Uusitalo ja johtaja Olavi Koivukangas (Kuva: Jouni Korkiasaari).

liset potentiellit vaaratekijät, olivatpa ne siten fyysikaalisia, biologisia tai kemiallisia.

Terveen elinympäristön ehdoista tarkasteltiin lähinnä sellaisia, jotka edistävät ihmisen mahdollisuuksia tyydyttää tarpeitaan ja saavuttaa näin mahdollisimman tyydyttävä hyvinvoinnin tila. Terveelle elinympäristölle nähtiin olevan ominaista, että se tarjoaa ihmiselle työtä ja viihtyisän ja virikkeellisen asunnon ja asuinympäristön. Se luo mahdollisuuden sosiaalisten verkostojen syntyyn ja tarjoaa jäsenilleen sosiaalista tukea ja positiivista inhimillistä kontrollia.

RYHMÄRAPORTEISSA ESIINTUOTUJA NÄKÖKOHTIA

Muuttoon liittyvien yksilöllisten, sosiaalisten ja mielenterveydellisten tekijöiden huomiointi maassamuuton ohjauksessa

Työryhmä totesi, että maassamuutto on erityisen valikoivaa: muuttajajoukolle on tunnusomaista naisvaltaisuus ja korkea koulu-

tusaste. Näillä demografisilla tekijöillä on kehitysalueille haitallisia vaikutuksia.

Voimakasta muuttoliikkeen ohjaamista ei ole harjoitettu. Sekä maassa- että maastamuutto ovat olleet sattumanvaraisia, niihin ovat vaikuttaneet niin sisäiset kuin ulkoiset poliittiset ja taloudelliset tekijät.

Yhteisötason toimenpide-ehdotukseksi esitettiin nykyistä selkeämpien ja kokonaisvaltaisempien toimintasuunnitelmien saamista, jotka samalla sovitaisivat eri intressipiirien edut yhteen.

Yksilötasolla toimenpiteiksi esitettiin vaihtoehtoja, joilla voitaisiin turvata muuttajan identiteettiä. Tällöin muuttajan koko muutto-tilanne olisi otettava huomioon (so. muuttaja itse, muuttajan perheolosuhteet, työpaikka- ja asuinympäristö, sosiaaliset suhteet). Muuttoliikkeeseen liittyvät ohjaustoiminnat eivät saa olla kuitenkaan pakotteita tai liian holhoavia.

Maassamuuto vai siirtolaisuus?

Työryhmä rajasi tarkastelusta pois pääoman liikkumisen ja keskittyi pelkästään väestön ja työvoiman liikkumiskysymyksiin. Samoin kunnan sisäinen muutto ja siirtolaisuus Suomeen eivät kuuluneet tarkastelun piiriin.

Siirtolaisuuden osalta todettiin, että se tulevaisuudessa kohdistuu valikoivammin, jolloin kohderyhminä korostuvat mm. vanhukset, opiskelijat ja jo valmiiksi koulutetut. Maassamuuton osalta ei vastaavaa pystytty ennustamaan.

Vetotekijöistä Ruotsiin mainittiin mm. Ruotsin parempi työilmasto ja Ruotsin viranomaisten parantunut suhtautuminen siirtolaisuuskysymyksiin (esim. kulttuurisektorilla). Maassamuutossa taas todettiin yhtenä haittana olevan työvoimahallinnon tarjoamat liikkumisavustukset; ne eivät ole markkamääräisesti kohonneet yhtään vuodesta 1972. Tähän liittyen Suomessa maassamuuton kohdalla tutkimustarvetta on muuttoliikkeen ohjaukseen liittyvien seikkojen kohdalla, sillä ei ole esim. tietoa työnvälityksen kautta tapahtuvasta maassamuutosta.

Lopuksi työryhmä totesi, että Ruotsin asema ei maastamuutossa ole enää yhtä vankumaton kuin viisi vuotta sitten. Uusina muuttokohteina ovat mukaan tulleet Norja ja Lähi-Itä.

Kaupunkiseudun muuttoliikkeen uudet piirteet

Muuttoliikkeen määrän todettiin oleellisesti hidastuneen ja samalla muuttuneen enemmän kaupunkien väliseksi muuttoliikkeeksi. Ikäluokkien pieneneminen todettiin suurimmaksi syyksi muuttoliikkeen vähenemiselle. Toisaalta kuntien sisäisen muuton määrä on lisääntynyt kuntien väliseen muuttoon verrattuna. Tutkimustarvetta todettiin erityisesti olevan kaupungista toiseen tapahtuvan muuton kohdalla. Samoin paluumuutto kaupunkien ydinkeskustoihin vaatisi selvittämistä.

Tuottavuuden kehityksen ja maassamuuton väliset yhteydet

Aluksi työryhmä totesi, että elinkeinorakenteen muutos pitkällä aikavälillä on ollut samansuuntainen kuin tuottavuuden kasvu; työvoiman siirtymistä on tapahtunut heikoilta aloilta paremmin tuottaville. Käytännössä tuottavuuden nousu on merkinnyt keskittymistä. Alueellisesti tämä on näkynyt voimakkaana urbanisoitumisena. Työvoiman siirtymisessä on havaittavissa jo selvää vaimentumista. Sellaisilla alueilla, joilla on alkutuotannossa vielä reservejä, tulee siirtymistä edelleenkin tapahtumaan. Maataloudessa työskentelevien korkea ikärakenne aiheuttaa tiloilla lisääntyviä omistajanvaihdoksia ja näin estetään liiallisten muuttopaineiden syntymä.

Työryhmän mukaan kokonaisuutena ottaen maan sisäinen muuttoliike tulee vähenemään, vaikka tuottavuuden kohottamistarve on yhtä tärkeää kuin ennenkin. Tuottavuuden nostamisen kannalta välttämättömät rakennemuutokset voidaan tehdä suureksi osaksi ammatista toiseen siirtymisenä saman alueen sisällä.

Muuttoliikkeen väestöpoliittinen ja humanistinen näkökulma

Työryhmä esitti raportissa muuttoliikkeen väestöpoliittiset ja humanistiset yhteydet. Väestöpoliittisesti ensisijainen tavoite koko Suomea ajatellen on väestömäärän lisääntyminen: on pyrittävä tasapainoiseen väestönkehitykseen. Tavoitteena olisi oltava 75 000-80 000 synnytystä vuodessa.

Yksi koetun turvattomuuden osoitin on yksiläpösten perheiden lukumäärän kasvu. Lasten sosiaaliset taidot kehittyvät vain yhteisissä leikeissä. Lapsiperheiden kannalta ensiarvoisen tärkeää on kouluolojen hyvä järjestely. Ruuhka-Suomen kouluviranomaisten tulisi ennakoita oppilasmäärien kehitykset, jolloin turhilta kouluosastoilta välttyttäisiin.

Myös omistusasunnon tärkeyttä korostettiin perhesuhteiden ja muuttoon liittyvien vaikeuksien helpottajana.

Humanistisen ihmiskäsityksen mukaan tuottavuus- ja tehokkuus ovat ylikorostuneet yhteiskunnallisina arvoina. Nämä arvot näkyvät mm. kielteisenä suhtautumisena vanhuksiin ja lapsiin. Muuttoliikkeen seurauksena nuoret perheet asuvat usein eri paikkakunnalla kuin heidän vanhempansa. Toisaalta vanhuk- sia sen enempää kuin lapsiperheitäkään ei saisi eristää omiin yhteisöihinsä, vaan suunnittelulla tulisi tukea eri sukupolvien välistä kanssakäymistä.

Aluerakenne ja sen kehittäminen

Työryhmä tarkasteli aluerakenteen kehittämistä eri aluetasoilla.

Valtakunnantasolta todettiin puuttuvan lähes täysin toimintapolitiikka ja toimintalin- ja. Virheenä nähtiin myös se, että valtakun- nan tasolta tulee päätös yksittäisistä rahoit- uskohteista eikä suinkaan kokonaisrahoi- tuksesta. Samoin nykyiset hallinnolliset ra- jat todettiin epämielekkäiksi, koska ne eivät noudata toiminnallisia rajoja.

Maakunnan tasolla todettiin edelliseen liitty- en puutteeksi oman rahoituksen ja päätätä- vällän puute. Maakuntatason tavoitteena oli- si oltava aluepolitiikan ja alueiden käyttöpo- litiikan koordinointi ja toteuttaminen maa- kunnan omana tahdonilmauksena.

Kuntatason ongelmana nähtiin, että suun- nittelu tapahtuu siltä pohjalta, mitä voidaan saada eikä suinkaan tarpeiden mukaan. Sa- malla eri sektoriviranomaisten liian tiukat ohjeet tukahduttavat omaleimaisen suunnit- telun.

Lopuksi työryhmä totesi, että kaupungeis- sa on kiinnitettävä erityistä huomiota kau- punginosakeskustarkasteluun.

Yhteiskuntapoliittiset tavoitteet muuttoliik- keen ohjauksessa

Yhteiskunnan taholta esitetyt muuttoliik- keen ohjaamiseen liittyvät tavoitteet ovat vähäisiä, liian yleisiä sekä ristiriitaisia. Muut- toliikkeen yhteiskuntapoliittisten tavoittei- den luettelointi todettiin vaikeaksi tehtäväk- si. Tavoitteiden lähtökohdaksi hyväksyttiin turvallisuuden käsite, joka sisältää yksilöllisen ja yhteöllisen hyvinvoinnin sekä talou- dellis-sosiaaliset tekijät. Yhdyskuntaraken- teen kehittäminen ja alueellisten edellytys- ten turvaaminen nähtiin ensisijaisena pää- määränä. Täten toiminnan kohdistaminen it- se muuttoliikkeeseen on toissijainen tehtävä.

Työryhmässä todettiin, että muuttoliikettä huomioimaton ja koordinoimaton sektori- politiikka aiheuttaa kontrolloimatonta muut- toliikettä: esim. työvoimapolitiikan ja koulu- tuspolitiikan koordinoimista muuttoliikkeen yhteydessä tarvitaan enemmän.

Ruotsinkielisen väestön asema muuttoliik- keessä

Ruotsinkielisten maassamuutto on vähäistä. Sen sijaan Ruotsiin muutossa on maassa- muuttomaisia piirteitä, sisältyyhän siihen kausimuuttoa ja pendelöintiä.

Suomenruotsalaisten kohdalla siirtolaisuuden korvaaminen sisäisellä muutolla tuntuu var- sin vaikealta. Muuttoliikettä hyvälle työpaik- kalähteille voidaan tukea ainoastaan, jos saa- daan varmuus ettei niistä jatku muutto ulko- maille. Ruotsinkielisten palvelujen saaminen taajamiin on tärkeä maastamuuttoa ehkäise- vä tekijä. Samoin näiden ruotsinkielisten pal- velujen avulla voidaan helpottaa Ruotsista palaavien siirtolaisten sopeutumista; esim. ruotsinkieliset koulupalvelut ovat erinomainen väline lasten sopeuttamisessa suomalai- seen yhteiskuntaan.

SUMMARY

A symposium organized by the Institute of Migration was held in Turku Nov. 19 - 21, to deal with migratory movements within the country. This was a continuation of a corresponding symposium held in 1975, the theme of which was the social and, in particular, individual consequences of migration. Now, attention was devoted to developments in the phenomenon of migration as such during recent years as well as in research activity. It was further endeavored to chart the extent to which the circumstances set forth five years ago have materialized. Similarly, consideration was given to present research needs. The number of participants in the symposium rose to a total of 180.

The symposium was bipartite in structure. First, general presentations were made in the frames of four different themes. The themes were: 1. New migratory directions. 2. Regional structure and the individual. 3. Quality of surroundings, immigration and the individual. 4. Guidance of immigration and the individual. Invited to introduce the themes were authorities on the subject of immigration as well as persons who in their work were involved with matters connected with immigration (that is, research scholars, politicians, planners, civil servants). After the introductory presentations had been made, ten working groups were formed. Each group was assigned a special topic related to immigration. The result of the work done by each group was submitted in the form of a working group report.

Following are some of the central positions taken as based on the general presentations or working group reports.

First to take the floor, the representative of the Institute of Migration observed that Finnish immigration continued to be characterized by lack of control. Finnish society reacts slowly to changes. Thus, for instance, a program of migration policy was not completed until the fall of 1980 although its guidelines were laid as long ago as the beginning of the decade. For the control of migratory movements in the future, the speaker proposed the creation of a supervisory system: if, for example, a few questions concerning migratory movements were appended to labor inquiries, new information could be obtained for decision makers and planners

concerning the current migratory situation.

Regional policy was found to be of great significance in the guidance of immigration. Care should be taken, however, to prevent the support provided through measures of regional policy from becoming arbitrary (that is, from going to unprofitable undertakings) or from augmenting bureaucracy. Revisions of regional policy should be carried out in conjunction with measures of housing and labor policy. Only then would migration be under control and lead to successful results on the individual level.

Following, further, are certain central results arrived at by the working groups:

The volume of migration was observed to have essentially lessened in Finland at the end of the 1970s. New features noted were a growth in the migratory movement between cities and shifts of population on an increasing scale within municipal boundaries. The working group examining the relations between emigration and immigration concluded that emigration (to Sweden, in especial) increased selectiveness. Accordingly, among the groups investigated, the proportions of the ones composed of elderly persons, students and the highly trained are on the rise. Sweden was found to have lost its gravitational pull, Norway and the Near East having emerged as new migratory magnets.

Immigration was seen to take place only slightly among the Swedish-speaking Finns. On the other hand, distinctly immigratory features can be perceived in their migrations to Sweden, which are made by seasonal movements and pendulosity. The working group emphasized the importance of making services available in the Swedish language, for thereby an influence can be exerted toward diminishing the migration of Swedish-speaking Finns to Sweden. Similarly, Swedish-language educational services, for instance, can be used to facilitate the adjustment of the children of repatriated emigrants from Sweden.

The speeches, discussions and working group reports of the symposium will be published as a book in the course of 1981.